

Густав Вайганд. *Българските собствени имена.* Произход и значения. София: Книгоиздателство Т. Ф. Чипев, 1926. 72 стр.

[Публикуват се: Предговор (стр. 3) и Увод (стр. 5-11).]
Правописът е осъвременен.

ПРЕДГОВОР

Книгата ми е предназначена за българския народ. Който би пожелал да узнае значението на името си – много често толкоз осакатено чрез съкращение, че се е отдалечило до неузнаваемост от първоначалната си форма – или който иска да проникне в произхода му, достатъчно е да го подири между азбучно наредените имена в тоя сборник.

Намирам, че ще е полезно да се прибавят датите според християнския календар, понеже не е рядкост някой, който има доста осакатено име, да не знае кога да празнува именния си ден. Непълнотите в това отношение могат да бъдат дотъкмени от черковните власти, които, спазвайки и народния обичай, да определят дни за честване на онези славянски и други имена, които нямат светец.

Материала съм събрал от речника на Н. Геров, от алманаха на д-р Ив. Парлапанов и от разни сборници и вестници.

Изказвам своята благодарност на всички, които ми помогнаха при обяснението на материала и при издаването на тази книга.

Поправки и допълнения ще се приемат с благодарност.

Лайпциг, декември 1924 г.

Густав Вайганд

УВОД

*Имената дават израз
на добрите пожелания на
родителите за децата.*

ИЗВОРИ НА ИМЕНАТА

Българският език е извънредно богат със собствени имена, а разнообразието на формите им е чудесно. Не са рядкост такива имена, които изхождат от един и същ корен по седемдесет и повече начина. Има наследени чуждоземни имена и имена – народни, образувания от по-старо и от по-ново време.

I. НАСЛЕДЕНИ ИМЕНА

1. Изворите на имената са многобройни. Най-често произхождат от еврейските и гръцките имена, които са били въведени и разпространени заедно с приемането на християнството. Те могат да бъдат християнски от еврейски произход (хр. евр.), християнски от гръцки произход (хр. гр.) или християнски от латински произход (хр. лат.).

2. Много имена са наследени и от старите славяни; те са общославянски имена, напр. *Богдан*, *Борислав*, *Владимир* и пр. Те обикновено се състоят от две части, от две думи, но в живия език се употребяват обикновено със скъсени или прекъснати форми, напр. *Крайо* от *Крайслав*, *Бранко* от *Бранимир*, *Божо* и *Божко* от *Божидар* и пр. Между тези славянски имена (сл.) нареждам и малкото имена, останали от изчезнали вече славянски корени, напр. от **бол-**: *Бала*, *Балан* (чародеец, магьосник), от **бун-**: *Буньо* (който бунтува), от **гай-**: *Гайо*, *Гайчо* (който умирава) и др.

3. Старинните прабългарски имена, като *Омуртаг*, *Орхан*, *Кубрат*, *Винех* и др., са изчезнали, само *Асен* и *Крум* са се запазили, а името *Аспарух* в последно време отново се появява в градовете. Понякога се чуват и гръцки имена (гр.), особено в Македония, или сръбски (срб.) в Западна България, или най-после турски (тур.). Последните се срещат предимно в народните песни, защото много прочути хайдутини са били турци.

II. НАРОДНИ ОБРАЗУВАНИЯ

1. По-интересни, отколкото наследените имена, са ония, които въображението на народа е създавало в миналото и създава постоянно и до ден днешен, сравнявайки свойства или качества или характерни черти на някой човек с тези на растения, животни, рядко на минерали. Обикновено ясно личи какво именно се сравнява, но има и случаи, в които е мъчно да се намери същинското сравнение. Вид, цвят, миризма, цена и отличителни качества, и добри, и лоши, дават повод за наименоуване: *Божура*, *Борика*, *Цвятко*, *Дъбко*, *Карамфил*; *Гутка*, *Пауна*, *Славейко*, *Вълкан*; *Алмаза*, *Сребро*, *Златан* и пр. няма нужда да се обясняват, а пък други като *Лоза*, *Смил*, *Щука* и др. дават свобода всекиму по своему да си ги обясни, така че често е невъзможно да се отгатне истинският повод за наименоуването.

2. Много имена са произведени от глаголи и от прилагателни. Абстрактните (отвлечените) имена са по-редки. От *бърборя* се произвежда *Бърборко*, от *галя* – *Гальо*, *Галчо*, *Галина*, от *любя* – *Любен*, от *найда* – *Найден*, от *стоя* – *Стойо*, *Стойчо*, *Стойан*, *Цоньо*, *Цойко* и др. *Бял*, *чер[ен]* (*църн*), *драг*, *горски*, *хитър*, *млад*, *мил*, *рад*, *шарен* и др. дават също основа на много и много имена. *Цено* произхожда от *цена*, *Доброта*, *Душа*, *Надежда*, *Слава*, *Вяра* говорят ясно за значението си.

3. Особени външни обстоятелства като времето на рождението (*Неделя*, *Сряда*, *Великден*, *Божик*, *Зора*, *Първан*, *Огнян* и пр.), телесни недостатъци или болести (*Бузьо*, *Гушан*, *Крастьо*, *Сипана*), предмети за украшение, биещи на очи (*Гайтана*, *Гердана*, *Китана*, *Венчан*) също тъй са давали повод за образуване на имена, пък даже и под влияние на суеверието са се създавали имена (защитителни имена – защ.) [защитни – бел. ред.], които е трябвало да предпазват малките деца, особено ако те още не са кръстени, от зли духове.

4. Обръщения

Понякога често употребяваните обръщения към роднини, напр. *брат*, *сестра*, *дядо*, *бате*, *бальо*, *нана*, *нена*, и даже титли като *бан*, *цар*, *крал*, *бей*, *господин* и др., от твърде честата им употреба могат да се отделят като самостоятелни и същински собствени имена. Те ще бъдат отбелязани като обръщение (обр.), защото първоначално те са били само такива.

5. Географски имена

Много често и имена на народи са превръщани в имена на хора, па даже и имена на градове и реки могат да служат за такива, напр. *Нигрица*, *Брегалница*, *Струма*, *Македония*. Те сами сочат своя произход или напомнят някое събитие.

6. Случайни имена и народни етимологии

Освен посочените дотук извори на собствени имена има и други още, които са: било названия на природни явления (роса, слънце, зорница), било пък прякори и клетви (*Дрипльо*, *Дирко*, *Мърльо*). Но за обогатяването на езика със собствени имена играе не по-малка роля и тъй наречената народна етимология, т.е. стремежът на народа да придаде на чуждите и неясни за него думи и имена такава звукова форма, че те да станат разбираеми за всекиго. Напр. *Телемак* се изменило в *Темеляк* (като че от „темел”), *Киприян* в *Кипре*, *Кипра* (Кипър), *Сусана* в *Сусамка* (сусам) и пр.

III. ФОРМА НА ИМЕНАТА

1. Народът употребява имената не само в нормалната им форма, но често ги продължава чрез срички, които придават умалително или ласкателно значение. Такива срички са: **-ко**, **-ка**, **-уш**, **-уша**, **-че**, **-чо**, **-ча**, **-ица**, **-е**, **-ул** и др.: *Ангел* – *Ангелчо*, *Ангелко*, *Ангелуш*, *Ангелаки*; *Ружа* – *Ружица*; *Гълъба* – *Гълъбинка*; *Драго* – *Драгош*, *Драгуш*, *Драгул*, *Драголин*, *Драже*.

Звателната форма от много имена служи като нормална форма за името: *Денко*, *Димчо* и др.

Много имена съдържат в себе си като съставна част думата *мир* (*Владимир* и пр.). Това „мир” може да има три значения: 1) мир – спокойствие, тишина, 2) от слав. мир – свят и 3) мир вместо мѣрь – блестящ, славен. Понякога е трудно да се определи кое от тези три значения трябва да се предпочете.

За образуване на ругателно име служи най-често окончанието **-льо**: *Дрипльо*, *Пикльо* и др.

Споменатите суфикси са чисто славянски, но срещаме и имена, образувани с чужди суфикси, напр. **-за**: *Тадей* – *Таза*, *Тодор* – *Тода* – *Тоза*, *Наталия* – *Ната* – *Наза*, *Мантеза*, *Куртеза* (тур. *курт* – вълк).

2. Прекъснати форми

Понеже много имена, особено сложните, са много дълги и са неудобни или мъчни за произнасяне в живия език, затова често тях ги съкращават, прекъсват ги, понякога много рязко: *Никола* е станало *Нико*, *Методий* – *Мето*, *Хараламби* – *Ламби*, *Страшимир* – *Страшо* и др.

Но много от прекъснатите форми от своя страна също не са останали в първоначалния си вид, а продължават да се менят с една забележителна правилност. Безсъзнателно по такъв начин народът е създал удивително разнообразие във формите, без да влага никаква разлика в значението. Формите с **к**, **т**, **ц**, **ч**, **ш**, **с**, **н**, **л**, **б**, **д** са възникнали не за да се вложи някакво особено значение, а вероятно за да се придаде на имената само една по-интимна, по-гальовна форма.

	Т	Ц	Ч	Ш
Матей:	Мато	Мацо	Мачо	Машо
Методий:	Мето	Мецо	Мечо	Мешо
Петър:	Пето	Пецо	Печо	Пешо
Витомир:	Вито	Вицо	Вичо	Вишо
Атанас:	(Наси)	Нацо	Начо	Нашо
Ене:	Ето	Ецо	Ечо	Ешко

	К	Т	Ц	Ч	Ш
Евдокия:	Дока	Дота	Доца	Доча	Доша
Никола:	Нико	Нито	Ницо	Ничо	Нишо
Костадин:	Дико	Дито	Дицо	Дичо	
Давид:	Дако		Дацо	Дачо	
Богдан:	Бока	Бота	Боцо	Бочо	Бошко
Лазар:	Лако	Лато	Лацко	Лачо	Лашо

	Й	Н	К	Ч
брате:	Брайо	Брайно	Брайко	Брайчо
бате:	Бай	Байно	Байко	Байчо
Раде:	Рай	Райно	Райко	Райчо
Продан:	Пройо	Пройно	Пройко	Пройчо
сл. кой (покой):	Койо	Койно	Койко	Койчо
пея:	Пейо	Пейно	Пейко	Пейчо
Стоян:	Стойо	Стойно	Стойко	Стойчо

Някои прекъснати форми могат да имат съвсем различен произход, напр. *Тина* от *Атина* или от *Латина*, или от *Христина*, или от *Катерина* (*Трина* – *Тина*).

3. Заекнати форми

Малките деца не могат да произнасят добре своите имена: те заекват при някоя сричка и я повтарят. Мъчно им е да произнесат *Стоян*, а *Цоцо* е по-лесно и по-приляга в устата на малко дете. Родителите от своя страна почват да подражават на детския език и да повтарят така образуваното име. Най-сетне то почва постоянно да се употребява и се отделя като самостоятелна форма:

Григор – *Гига*, *Георги* – *Гого*, *Иван* – *Джано* – *Джаджо* – *Йон* – *Джон* – *Джоджо*, и др.

Подготвил за публикуване С. Б.